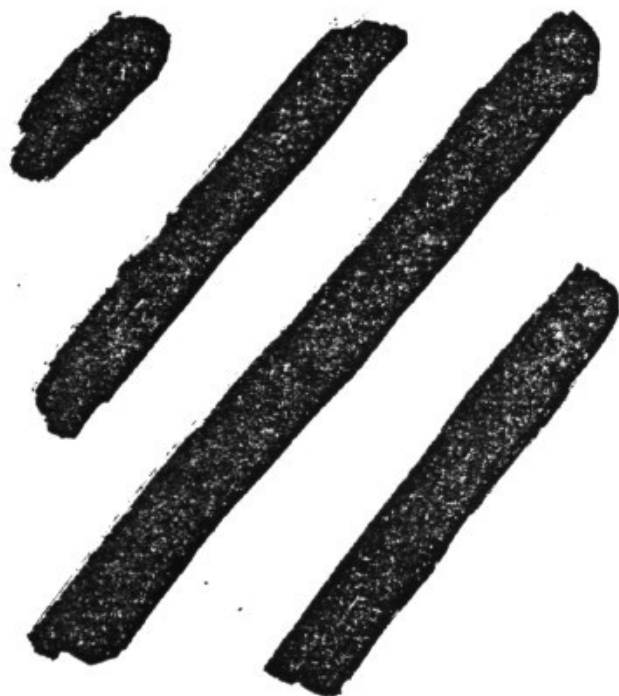

mel i sucre

---

nº 16

MEL I SUCRE, num- 16 Octubre
1.981. Butlletí informatiu de
l'Obra Cultural Balear a Sant
Joan, per als socis.

portada : magranes

Tothom qui vulgui col.laborar
que faci de veure algú de l'e-
quip de treball.

Tirada actual : 70 exemplars

Girant fulles hi trobareu:

- Notícies locals, sobre el que succeeix al poble per l'O.C.B.
- Aquest mes fa ....., ressenyes del que passà a Sant Joan fa una sèrie d'anys per Miquel gaià.
- Evolució del nom del carrer de la Princesa de 1.792 fins a l'actualitat per Joan Morey.
- Petit estudi meteorològic de les Balears en general amb dades de Sant Joan i comarca, per Cosme Nigorra i el seu equip.
- En Miquel Company Florit ens parla un poc de la comunitat i societat santjoanera.
- Bestiari, original estudi del porc, per Joan Moratinos, Pep Roig, Joan Morey i altres.
- N'Amador Gaià parla de les terres del poble i la seva distribució, amb plànol adjunt.
- Poema que fa referència a la tardor, per Bàrbara Mates.
- Costums que fan història: El vestit, indumentària típica de Mallorca, per Miquel Gaià i Amador gaià.
- Apunts de flora, breu estudi del garrover, per Pep Roig.
-

NOTÍCIES LOCALS

----- S'estiu d'enguany s'havia allargat molt però pocs dies després d'haver xapat l'Octubre precedit de trons, llamps i algunes pluges, la tardor s'ha posada de fredor.

----- Dia 16 vespre a la Plaça Major de ciutat i convocada pel P.S.M. i el P.C.I.B. se va fer una festa anti-OTAN. Hi va haver balls, cançons, xerimiers i música folk, també diferents parlaments per part dels convocants.

----- El camí d'Horta està acabat d'asfaltar el que possibilita una millor comunicació entre les terres situades entre el Pou Nou i Horteta.

----- Els indicadors de població de l'encreuament situat de la carretera de Manacor amb la de Sant Joan-Vilafranca, s'han posat nous i estan rotulats amb la nostra llengua.

----- S'Ajuntament va promocionar una excursió a peu al puig de Randa que se va fer el diumenge dia 11 d'Octubre. Hi participaren un 70 caminants.

----- De part del Consell Superior d'Esports i del Consell General ha arribat una subvenció pels vestuaris del camp municipal de futbol de Son Juny per una quantitat que ascendeix a 1.500.000 pts.

----- Se rumoreja que se farà un equip de voleibol dins un àmbit de joventut.

----- Els delegats de Sant Joan va prendre part del sisé Congrés Nacional del P.S.M. que se va celebrar els dies 10, 11 i 12 a l'Auditorium de la Ciutat de Mallorca.

----- El vespre de les verges per diferents carrers de la vila se cantaren serenates a totes ses jovenetes que se trobaren al balcó.

----- El cap de setmana (dissabte- diumenge) 17-18, un grup de l'O.C.B. coronà el Puig Tomir (1.102 m) per les pujades de la font del Pedregaret i la del Pas del Diable. Baixaren per la vertent de xaloc cap a Alcanella i seguiren rodejant el puig fins

AQUEST MES FA .....

- 5 anys: Amb motiu d'el segon centenari de la fundació de les Missions de Sant Francesc i de Sant Joan Capistrano, i coincidint amb el bicentenari de l'independència dels Estats Units, un grup de santjoaners, format per set persones i figurant al davant de l'expedició el batle Sr. Joan Barceló, es varen desplaçar a Califòrnia. (3-10-1976)

- 683 anys: El bisbe de Mallorca disposà la separació de la capella de Sant Joan de l'església de Santa Maria de Si-neu, quedant així dues esglésies parroquials amb tots els seus drets... (-10-1298).

- 111 anys: Instal.lació a Sant Joan de la "Congrega-ción de las Hermanas de la Caridad" (30-10-1870).

- 241 anys: Neixement a Sant Joan de Frai Lluís Jaume (17-10-1740).

- 5 anys: Mor a Artà a l'edat de 77 anys el Pare Rafel Ginard, fill ____ predilecte de Sant Joan (15-10-1976).

Octubre - 81.

Miquel Gaià.

Al pla de Sant Joan de Jeroni Berard (1.792) hi figura aquest carrer amb el nom de PARRAS. Segurament hi devia haver moltes parres sembrades devora el portal de les cases, com era costum, i que s'enfilaven per amunt fins un emparralat d'estaques de fusta clavades a la paret. Encara una de les cases conserva dins la façana els restes de quasi totes les estaques que altre temps serviren per aguantar les parres.

A 1.866 tenia per nom CALLE DE LA PRINCESA. Deu fer referència a una de les filles de Isabel II.

A 1.935 teni per nom CALLE DEL 11 DE FEBRERO. Temps de la segona República, posat aquest nom per fer honor a la data de 11 de Febrer de 1.873 en que fou proclamada la 1ª República per les Corts, després d'haver abdicat Amadeu I d'Espanya.

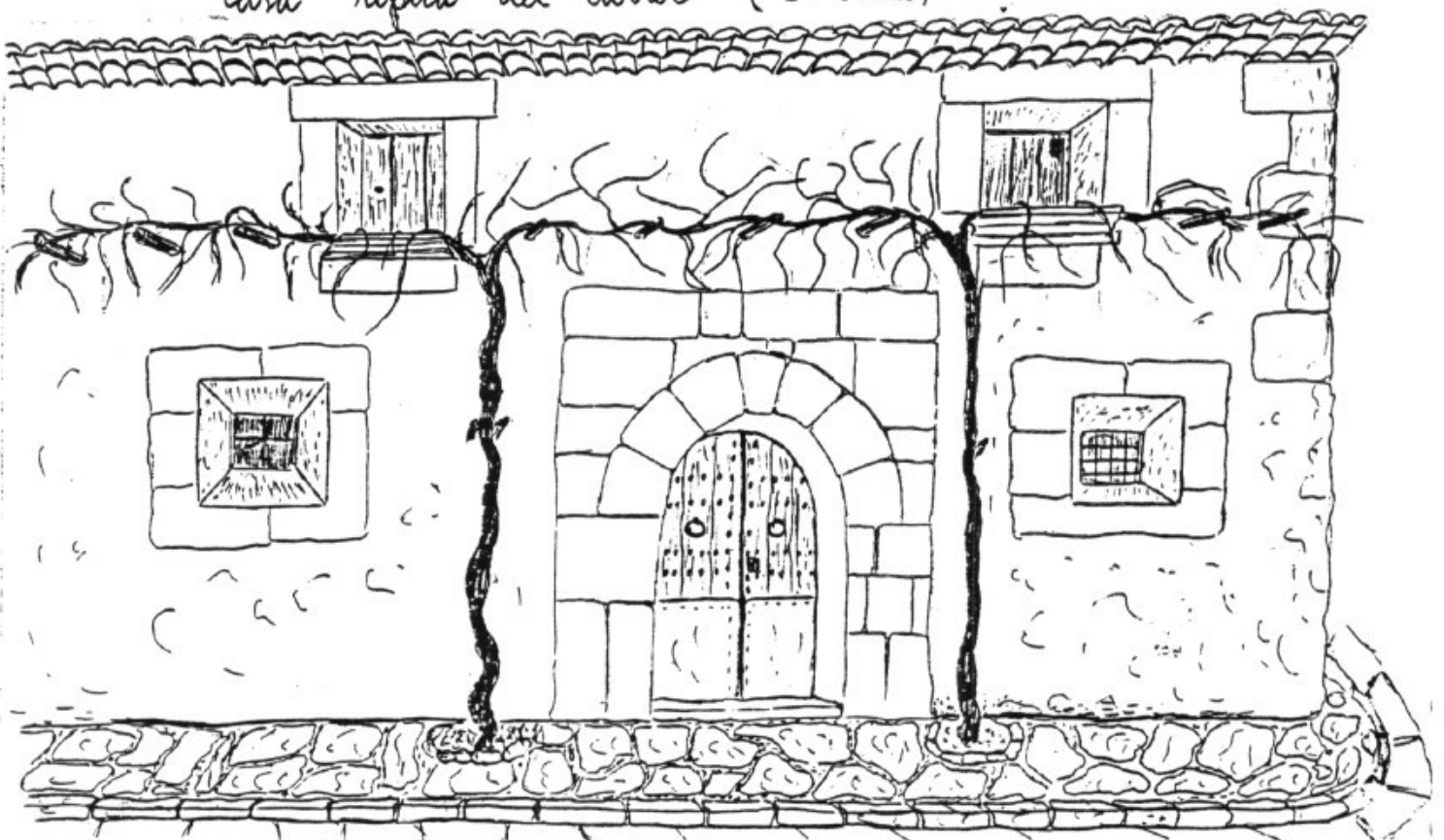
A 1.939, ja dins el règim franquista se tornà reimposar el nom de PRINCESA, que encara ara el duu.

Popularment se'l coneix per "Carrer de sa Princesa". Pareix que hi ha certa llegenda (si be no molt arrelada) que suposa que el nom del carrer és degut a una "princesa" que hi vivia.

A 1.866 hi havia 17 cases habitades per 66 veïns, entre ells 15 llauradors, 3 jornalers, 1 fuster i un propietari.

Casa típica del carrer (S.-XVIII)

joan morey company

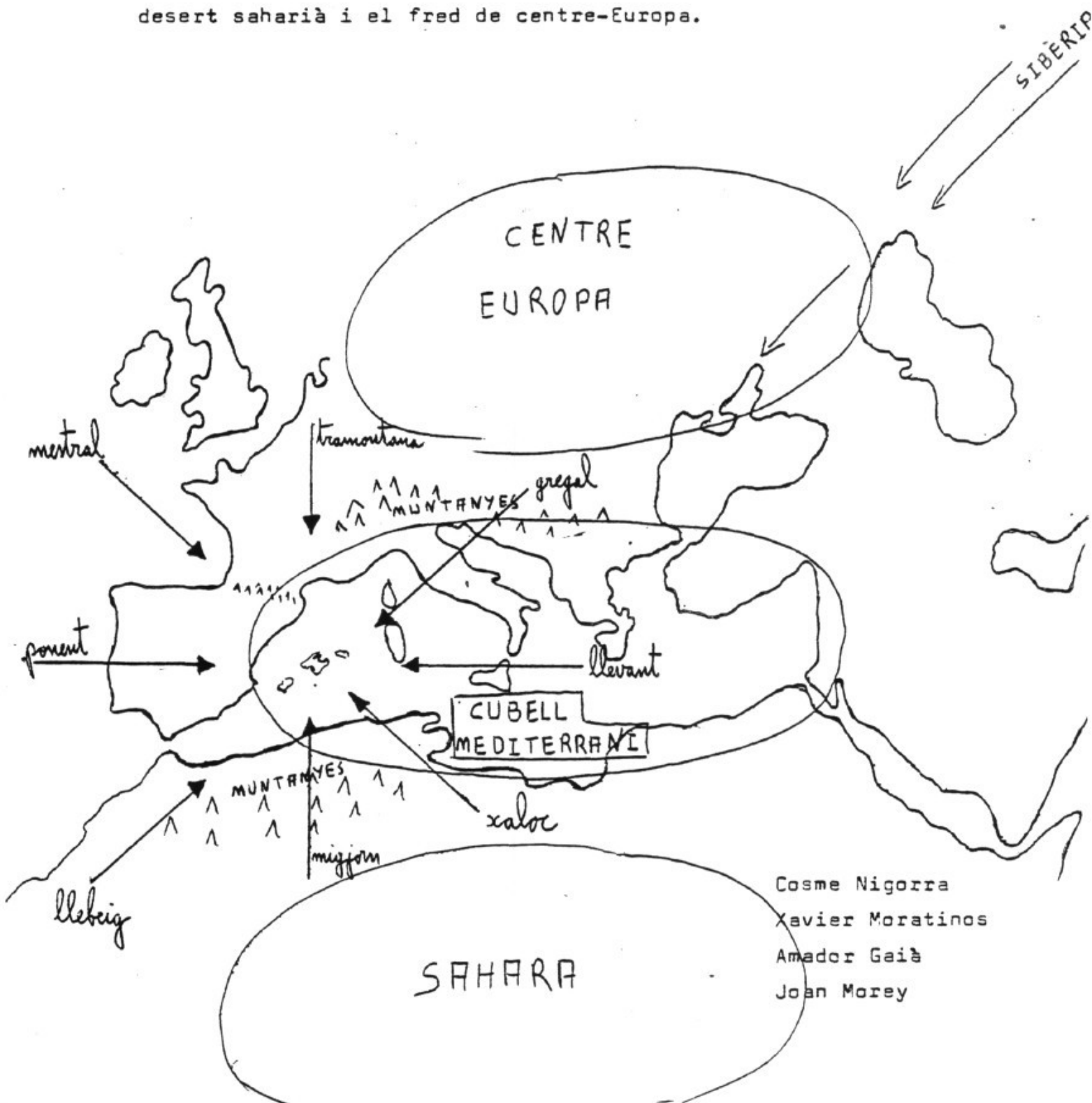

CLIMA DE SANT JOAN : TEMPERATURES I AIGÜES

El clima de Sant Joan se troba inclòid dins el clima Mediterrani (subgrup del Mediterrani occidental). Aquest està condicionat pel del continent Europeu (a vegades hi ha influències siberianes) i del Africà. Això és més o manco d'aquesta manera,

Hem d'imaginar al Mediterràni com una gran caldera entre les muntanyes dels Alps i dels Atles, i que a nivell atmosfèric l'aire mediterrani està entre el recalentat pel desert saharià i el fred de centre-Europa.

Cosme Nigorra
Xavier Moratinos
Amador Gaià
Joan Morey

En general l'hivern és fred i amb poca aigua. A vegades se formen borrasques característiques, s'originen al centre d'Europa, baixen cap al Mediterrani, passen per Italia i entren a Mallorca per la badia d'Alcúdia; això fa que hi hagi vent fred de grec i brusca durant un parell de dies. Aquest fenomen se dona un pic o dos a l'any.

El vent de Tramontana sols no arriba al Pla de Mallorca degut a la protecció que ens ofereixen les muntanyes de la Serra.

Les "calmes de Gener" estan originades per un anticicló de Sibèria. Origina dies assoleïats, amb gelades i fora vent.

La primavera més templada que l'hivern, amb temperatures més suaus, però també amb més pluges degut a que les altes pressions africanes s'entrecreuen amb les baixes europees i originen borrasques d'aigua.

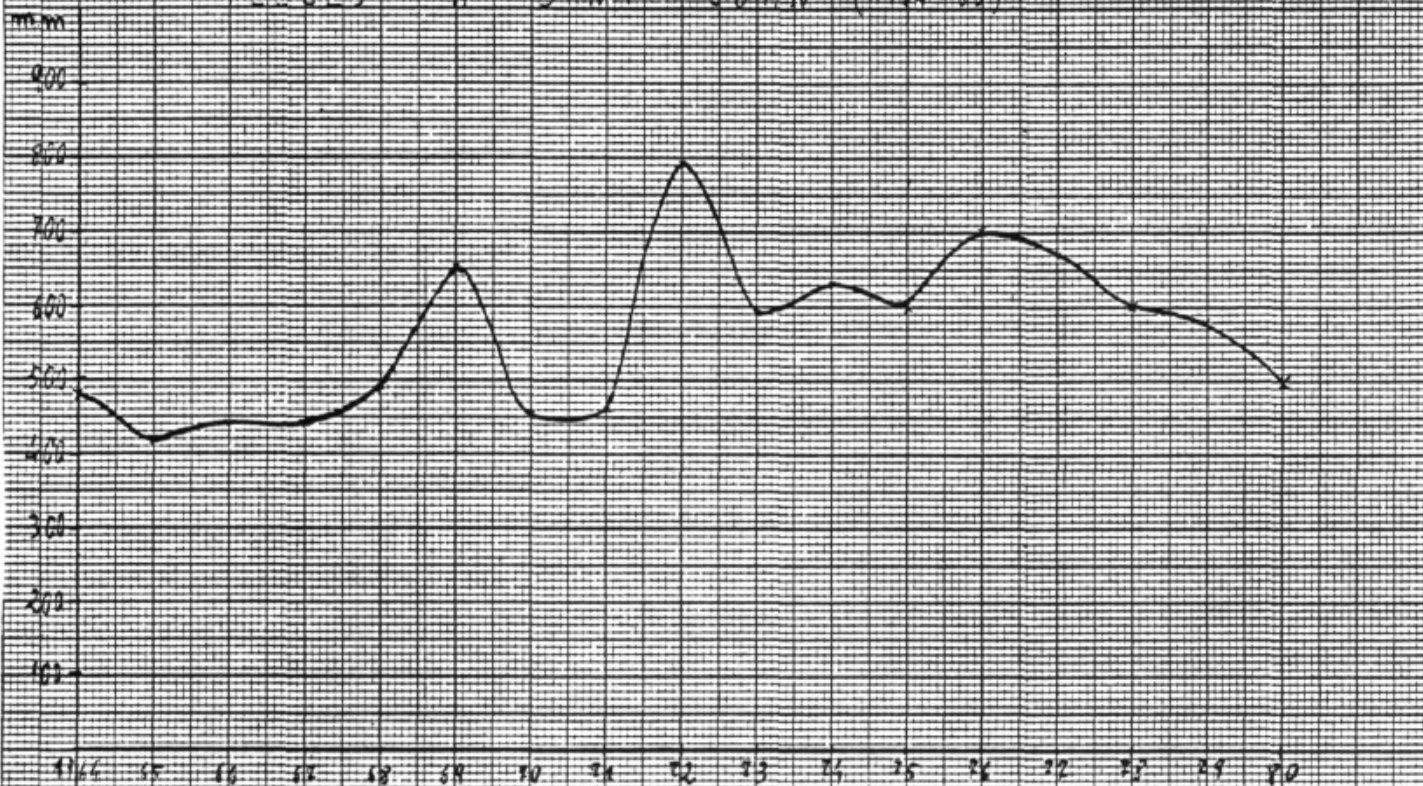
A l'estiu, calorós i sec, tot el Mediterrani ve a es- ser com una olla recalentada per inducció pel desert africà. Si el vent bufa de Xaloc o de Migjorn dur cap a les nostres illes partícules d'arena en suspensió el que origina les pluges de terra roja.

A poc a poc aquesta cubeta d'aire calent se va elevat, i ja dins la tardor, una altre mescla d'aire continental europeu i de l'Àfrica, provoca les borrasques típiques de final d'estiu i autumne, carregades d'aparell elèctric i de caràcter tormentós.

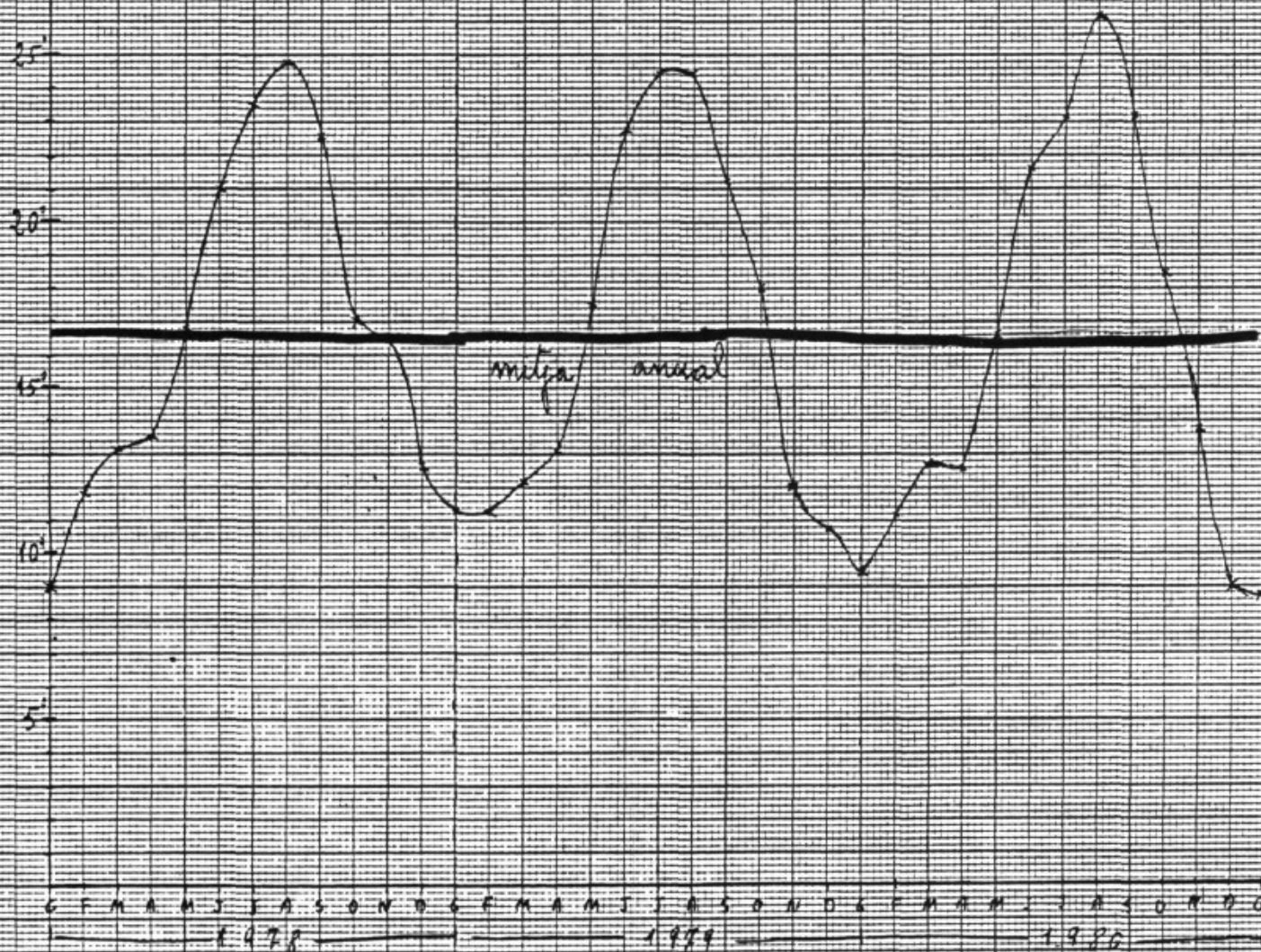
A la gràfica adjunta es pot observar clarament les dues pujades anuals de la curva pluviomètrica als mesos de primavera i autumne, una baixada a l'hivern i una molt més pronunciada a l'estiu.

Aquestes característiques, a Mallorca, varien molt d'una comarca a l'altre degut als diferents microclimes que se donen. Seria molt diferent un clima de Pla (Sant Joan) o un de Muntanya (Lluc).

PLUIGES A SAINT JORN (1964-80)

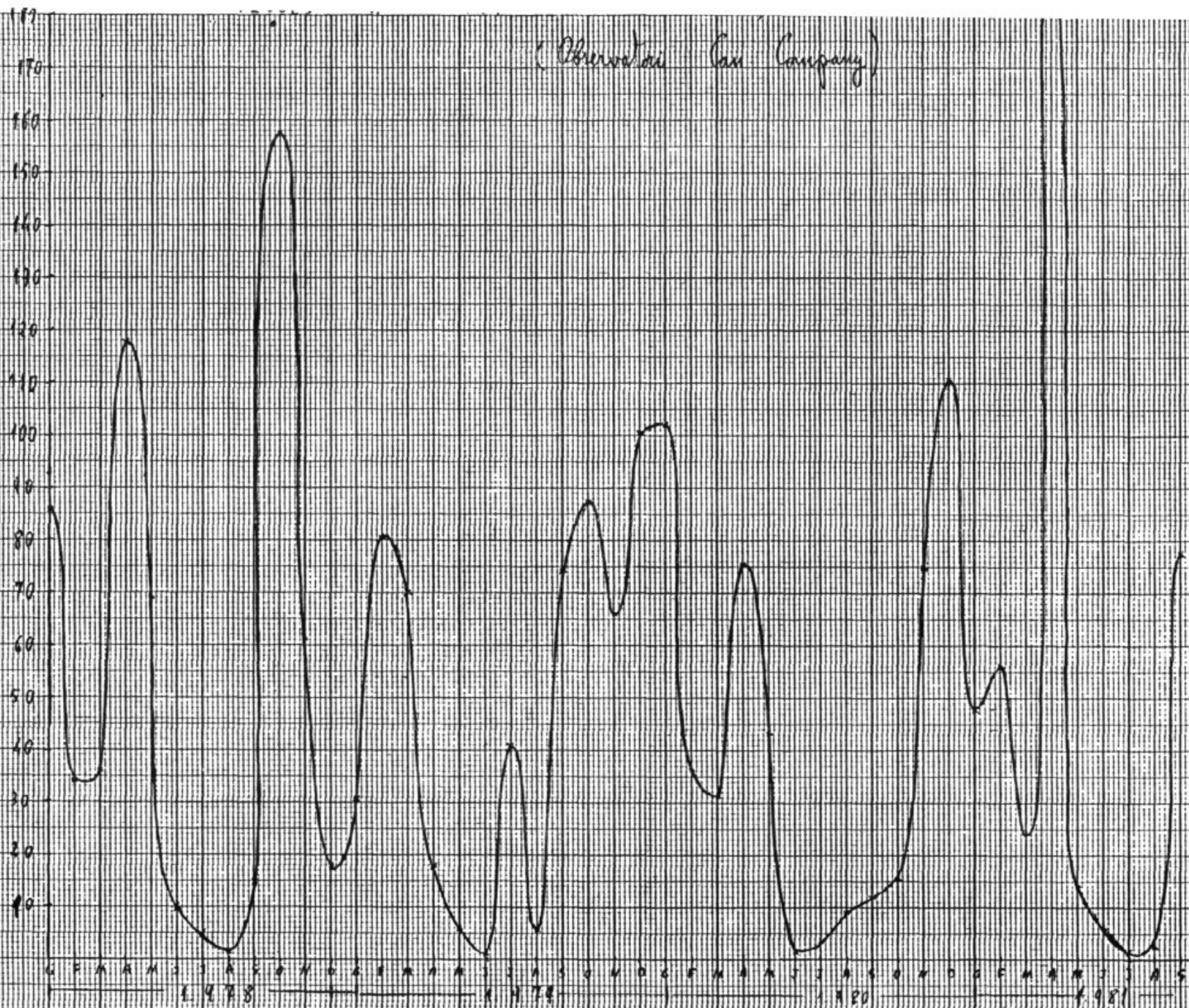

TEMPERATURES MITGES MENSUALS (Observatori de Manacor)

(Observation Gas Company)

COMUNITAT SANTJOANERA , SOCIETAT SANTJOANERA

--- "A todos los que nunca han sentido la responsabilidad de hacer algo positivo para su comunidad".

Els santjoaners que llegiren la anomenada memòria municipal sebran que això és una de les dedicatòries que la comissió encarregada de la publicació destina a un nombre (es suposa un nombre reduït) de santjoaners (també es de suposar).

Davant aquesta m'agradaria fer saber als regidors de la majoria que al nostre poble, és a dir a Sant Joan, no hi ha hagut, no n'hi ha i no n'hi haurà mai d'aquesta gent que considerau. On potser que tengués raó de ser aquesta hipòtesis, és devers el Congrés de diputats on hi ha una sèrie de ministres tipus sanitat, comerç agricultura que alhora d'ara ja serien cesats per assumptes com olis, mariscs, etc. Aixó senyors regidors, això és irresponsabilitat.

Es batle i es regidors
tots fan un judici etern,
tenen un peu dins l'infern
llavó els hi posen tot dos. (popular).

--- Amb la proposta de la majoria i el desacord de l'oposició, l'ajuntament aprovà la concessió d'unes plaques de gratitut al Frai B. Pastor i a Sor F. Planes. Lògicament això elevà sospites de determinats sectors de gent pel partidisme de la majoria municipal i el que és més greu, el descontent d'altres persones que han fet tant o més que les anomenades. En fí, a la casa de la vila tant si voleu com si no, la majoria municipal té la raó.

Que no saps que a l'audiència
de res val tenir braó,
ni tampoc tenir la raó,
lo que val és la influència
en veure conveniència
es perd la compassió. (popular).

--- No hi ha com tenir bó per tenir diners. Enguany no sé si és pura coincidència o és que els dirigents del club esportiu en saben d'això.

Davant una campanya lliguera amb dos equips de fútbol (juvenil i infantils) les despeses econòmiques són senzilles i lògicament barates. Però no, el cas és que l'ajuntament i més concret la comissió d'esports ha destinat una subvenció sol·licitada pel club per tal de solventar les despeses de l'any passat. No sé si és que hi ha una estreta relació entre la comissió d'esports i el club esportiu, però la realitat és palpable.

Miquel Company Florit.

CONEGUEM ELS NOSTRES GLOSATS

En aquesta illa tan pobra
els que la van governant
tallen per allà on volen
i es queden sa millor part.

I a Madrid fan festes grosses
amb el que es va recaudant
tot són cotxes i carrosses,
diputats i generals,
i el que neix pobre que es morgia
sense un dia de descans...

Avui són les verges
tots hi hem d'anar
a dins sa garriga
hem de berenar.

Madó Maria, Madó Maria
sa vostra filla ja no té allò
l'hi prengué s'altre dia
un jove ros de Manacor.

BESTIARI

es
porc

RAMAT DE PORCS MALLORQUINS

CAPELLÀ — Al.lotet, què fas per aquí
amb sa pellissa roada ?

PORQUER — Guard una truja travada
que me mena un porcellí.

CAPELLÀ — Porqueret de sa pellissa
es temps que seràs porquer
no guanyaràs cap dobler
i aniràs descalç a missa.

PORQUER — Ha sortit molt rabiós
anant contra es porquers,
jo guanyaré més doblers
donant es verro només
en un any que vostè en dos.

Varietat del porc senglar (*Sus scrofa*) domesticat per l'home desde fa molt de temps. Li agrada viure a guardes. Dins un grup de porcs s'hi dona sempre una jerarquització, aquesta es pot observar en diferents ocasions: a l'hora de triar mameta els porcellins (el ruf, que ja neix dèbil, li toca la mamés xereca), per jeure o triar una pica dins la soll, per bolcar-se,....

Animal caparrut, rabiós (el porc negre mallorquí conservava certs trets assalvatjats del porc senglar) i molt intel·ligent.

Té fama de brut, però és una brutor més bé incompresa. Si viu a l'aire tant el porc senglar com el domèstic, dins el territori on viu, cerca (si pot) un lloc argilós i humit per poder-s'hi bolcar diàriament i així cuidar la seva pell i alliberar-se dels paràsits i de la calor. També solen tenir un lloc per anar a fer les feines del cos. Però el qui viu dins una soll (i més si és petita) està obligat, per la reducció d'espai a fer-ho tot allà mateix.

- És més caparrut que un porcell de llet (o que un porc negre)

- S'ase va dir a n'es porc: orellut, i ell en tenia set canes.

Tenen la grufa molt sensible i forta, bon nas i bons sentits en general. Afectats de diferents malalties: mal de potó, peste africana, cagarel·la (quan són petits), amb figues s'engaten,

El seu medi d'expressió és el grunyar.

VERRO - semental dels porcs. Tenen la pell de damunt l'espatlla, molt forta (lloc on se mosseguen els salvatges quan se barallen) d'ella se feien soles de sandalies i d'avarques. De tan fortes mai s'espenyaven.

TRUJA - femella del porc destinada a criar.

PORCASTRE -porc mascle o femella desde que el desmamen fins que té mig any.

La carn del porc es fina i de bon gust, però la seva ingestió incontrolada i desmesurada, al llarg del temps crea problemes de colesterol a la sang.

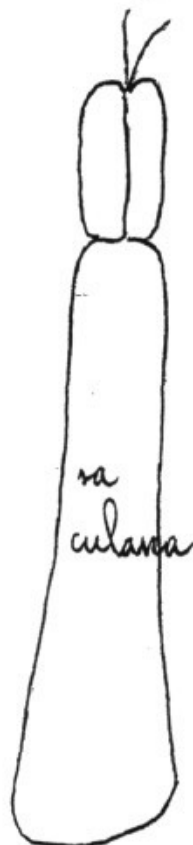
Quan són petits se'ls sol sanar per poder aprofitar millor l'engreix. A cada poble els sanadors de porcs són els encarregats de fer aquesta feina.

Cada any després d'haver engreixat als porcs amb figues, treien la barquera i la venien. A Sant Joan el pesatge es feia a una placeta anomenada " es pes des porcs " o també " es pesador "

Aleluia, aleluia ;
qui no mata porc
no menja xuia.

Joan Moratinos
Pep Roig, Joan
Morey i altres.

enfiloi de
botifarons

EVOLUCIO   TERRITORIAL   DE   LA   NOSTRA   VILA

Amb aquestes parell de retxes no pretenc fer un estudi geogràfic ni històric de Sant Joan, sinó solament algunes suggerències agafades de la boca de la gent major.

El nostre terme en el passat segle, quasi en la totalitat pertenyia a les possessions. L'altre gent s'havia de conformar en petites rotes o anant a jornal.

Abans les possessions eren molt més grosses, (Solanda feia partió en Gossauba, Sa Bastida tenia dins les seves fites les barriades de Pinyella, Son Roig, Son Salí, i fins i tot el terme de Sant Joan), agrupant un gran nombre de criats, missatges, parellers, jornalers, etc.

Una cosa curiosa és que durant el segle XIX totes les cases de Sant Joan excepte dues pagaven dret d'alou al senyor de Sa Bastida. Ho explicaré un poc: Degut a resultes del Feudalisme, els senyors de les possessions quan venien un tros de terra, hi posaven el dret d'alou. La mateixa paraula ho diu, tenien un dret damunt aquella terra cada vegada que es venia o es traspassava. Aquests doblers es tenien que pagar al antic senyor de la possessió, passant després als seus familiars. Actualment encara hi ha algun cas.

Les possessions solien estar i encara o estan dividides en samenters (Ex: Son Brondo té: Es figuerai, es Camp de Jesús, S'ametllerà, etc), i d'aquí ve en certa part l'aparició d'algunes barriades. Un cas que pareix clar es Sa Pleta, es diu així perquè abans Sa Pleta pertanyia a Solanda i era lloc de manjua per a les ovelles.

Altres barris han rebut el pseudònim dels que habiten o habitaven aquelles terres (Can Morret, Ca Ses Tronques, Can Toni Mal). També hi podem trobar sufixes de les possessions: Son Gual---- Son Gualet; Son Rabassa----Son Rabasset.

La noblesa d'aquell temps pretenia a tot preu conservar intacte la possessió. Per això quasi sempre l'hereu solia esser el primogènit (mascle) de la família. Els altres fills s'havien de conformar amb la llegítima (en doblers o amb les altres terres que tenia el senyor) que era molt inferior a la del he-

reu, era un 7% dels bens que havia hereditat el pare (no hi entraven les terres que havia comprat).

Després arribà l'època de l'establiment de certes possessions per certes causes:

- per a pagar la llegítima alguns senyors es veren obligats a desprender-se d'alguns trossos de terra.
- altres no podien seguir amb l'explendor en que vivien.
- els mals vicis també acabaren amb altres (les querides i les cartes principalment).
- una altra causa fou la mala administració de la finca.
- actualment algunes possessions es reparteixen entre els seus fills. Ex: Es Rafal s'ha dividit en tres parts.

Com és de suposar no tothom podia comprar terres (la fam i la misèria s'apoderaven de la majoria dels santjoaners) i per tant aquestes tornaven anar als rics o a gent que havia aconseguit acaramullar alguns doblers mitjançant el comerç, el contrabandat o arriscant-se demanant prestat alguns diners.

Els grans latifundis de la nostra vila poc poc és reduïren (per fortuna) quedant distribuïts com assenyala el següent mapa, adoptant un gran nombre de malnoms que ens fa possible conèixer superficialment la ruralia santjoanera.

Amador Gaià.

T A R D O R

Ens ha arribat la tardor
i les matinades boirosses
les nits són més agradoses
ja no fa tanta calor
també per les cantonades
porem veure els remolins
d'oronelles que bé es diuen
ens hem de fer més endins
el fullatge va caiguent
dels ametllers i les parres
els seregalls obrin barres
arruixades pluja i vent
el llampeig i les tronades
ens desperten el matí
l'olor de terra banyada
i la verdor ja és aquí
els garrovins, les figueres
pomeres i codonyers
i les móres dels batzers
són dolces, són de primera
és ara l'aire més net
com tanta calor hem passada
ja ens ha fet net la teulada
i encara tampoc fa fred
rosers amb noves tanyades
ben florits els setembrins
amb olors suaus i fins
sens cremar-los les gelades
i la gent va assassiada
quan l'estiu ha mancabat
xalesta perquè ha estojat
als graners la seva anyada.

C O S T U M S   Q U E   F A N   H I S T O R I A

E L   V E S T I T

La manera de vestir al igual que a l'actualitat ha anat evolucionant i canviant segons l'època, regió, classe social, ofici, etc.

A Sant Joan era costum fistinguir bé entre el vestit de mudada i la roba de fer feina. Aquesta mateixa diferència es notava entre els senyors de les possessions i els seus criats i jornalers.

Sa meva garrera du
calces es dies feners
com no l'ha d'estimar més
jo es diumenges no em puc dur.

La pagesia per anar a fer feina vestia roba de llista o cotó.

Els homes: calçons, camia, jarsé de llana, espadenyes amb sola de cànnyom o espart i capell de paumes. (Moltes vegades anaven descalços). La camiseta i uns calçons blancs fins als genolls o els peus era la seva manera de vestir interiorment.

Les dones: vestit llarg fins als peus, capell de paumes, mocador pel cap, managots i sabates de roba. La dona solia dur una camia llarga o un vis i s'usava no dur calçons de davall.

La mudada quasi sempre era roba comprada. Els homes vestien calçons a l'ampla, camia blanca de cotó, guardapits, jac o saio oscur, i, durant l'hivern, xamarra i capa o capot. Es solien cobrir el cap amb un capell oscur.

Les dones duïen pel cap i coll el volant o rebosillo, gipó amb botonada, i faldetes. Per als actes més solemnes es col·locaven la manta o el manto damunt el rebosillo o volant.

Al llarg del temps aquesta manera de vestir s'ha anat abandonant, especialment a ciutat i més entre els homes que les dones.

Miquel Gaià
Amador Gaià

Bon arbre és es garrover
que té garroves tot l'any,
quan li cullen ses d'enguany,
ja té ses de l'any qui ve.

Garrover (*Ceratonia siliqua*) fam. Papilionàcies.
A més de l'ametller i la figuera, un altre arbre bastant estès pel nostre terme és el garrover. El trobam més bé a les terres primes, resisteix les més seques i àrides; pot arribar a créixer dins la roca quasi pura.

Es un arbre que requereix poques feines del pagès, ja ho diu el refrany: " quan l'amo dorm, lo garrofer vela ".

A Mallorca està estès per tota la seva superfície a excepció del Prat de Sant Jordi i dels voltants de l'Albufera . (Sa Pobla - Muro). Es particularment intens a la Serra Nord, pel terme de Felanitx i d'Artà.

No té plantes parentes d'aprop (és l'única espècie del seu gènere en el món), cosa que pareix indicar que és una espècie relíquia de temps molt remots.

Les flors són petites i sense pètals, no obstant això són visitades per moltes abelles. Hi ha tres tipus de flors, que determinen tres garrovers distints: el garrover mascle - també anomenat bord de flor o borrar - que sols fa flors masculines i en conseqüència no fa garroves; la seva funció és la de fecundar

les flors femenines; el garrover de flors únicament femenines; i el garrover de flors hermafrodites (masculines i femenines juntes), aquest darrer és el manco abundós. Les garroves provenen dels dos darrers.

La llenya de garrover crema molt malament, així ho diu la cançó : " si vols mal a ta muller / dus-li llenya d'arbocerç i si li vols mal del tot/ dus- li de garrofer bord ".

Malgrat tot, abans dels fons elèctrics, aquesta llenya era emprada per torrar el cafè degut a la poca potència de la seva flama.

Varietats de garrovers segons el tipus de garrova:

- de la mel	- roig o ros
- valencià	- roquer
- bugader	- de pic d'abella
- boval	- blau
- mollar	- negrellat
- tendral	- de costella
- faldat	- de costella d'ase

Les fulles i escorça contenen taní, en alguns llocs per això s'han emprades per adobar pells. Les garroves serveixen per fer alcohol i xarops, i torrades són un bon succedani del cafè. Entre les propietats medicinals es troben: el suc de garroves verdes fa desaparèixer els fics; les fulles i l'escorça són astringents- el xarop que s'obté després de cuites serveix per combatre la diarrea.

Amor si vols estar sana
poset a s'ombra d'un noguer
perquè sa d'un garrover
he sentit dir que és mal sana.

Josep Roig Bauçà